

Socialdepartementet

Indragna eller minskade socialförsäkringsförmåner för den som undanhåller sig häktning eller verkställighet av frihetsberövande straff

(S2024/01410)

Utifrån de utgångspunkter Försäkringskassan har att beakta, har myndigheten följande synpunkter på förslagen i promemorian.

Sammanfattning

Försäkringskassan vill inledningsvis framhålla att myndigheten, i ljuset av brottsutvecklingen i samhället i stort, anser att det är angeläget att det allmänna vidtar åtgärder för att motverka och försvåra brottslig verksamhet. Socialförsäkringen ska inte kunna användas för att underlätta ekonomiskt för den som håller sig undan rättsvårdande myndigheter.

Det är i ett antal avseenden dock oklart om de föreslagna regeländringarna får den omfattning och innebörd som avsetts i promemorian. Flera av de förmåner som i dagsläget omfattas av 106 kap. SFB träffas, enligt Försäkringskassan, inte av de nya föreslagna bestämmelserna. Det är otydligt om det har varit avsikten. När det gäller regleringen av tidpunkten för minskad eller indragen ersättning behövs justeringar i de föreslagna reglerna för att syftena med ändringarna ska uppnås. Försäkringskassan efterfrågar därför, bland annat i nu nämnda avseenden, förtydliganden och ytterligare överväganden i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Försäkringskassan ser därutöver behov av en mer fördjupad barnkonsekvensanalys.

De kostnader som tillkommer utöver de 5 miljoner kronor som Försäkringskassan tilldelas för utveckling av IT-system, kan inte tas inom myndighetens befintliga ekonomiska ramar.

4.1 Socialförsäkringsförmåner bör dras in eller minskas för häktade och dömda som undanhåller sig verkställighet

Förmåner bör dras in eller minskas för den som undanhåller sig verkställighet

Beträffande flera förmåner förutsätter nuvarande regler om indrag eller minskning av ersättning i 106 kap. SFB att den försäkrade "vårdas". Detta gäller för assistansersättning (106 kap. 24 § SFB), omvårdnadsbidrag (106 kap. 9 § SFB), merkostnadsersättning (106 kap. 9 och 23 §§ SFB) och underhållsstöd (106 kap. 8 § SFB). Den som undanhåller sig häktning eller verkställighet av ett frihetsberövande straff kan knappast anses "vårdas". Inte heller kan, enligt Försäkringskassan, dessa situationer anses omfattas av de föreslagna bestämmelserna i 106 kap. 3 a–3 c §§ SFB. De uppräknade förmånerna träffas alltså inte av de ändringar som föreslås. Om avsikten är att förmånerna ska omfattas behöver detta tydliggöras i det fortsatta lagstiftningsarbetet samt ytterligare ändringar och överväganden göras. Hänsyn bör

exempelvis tas till att flera av ersättningarna inte utgör ersättning för förlorad arbetsinkomst, utan har sin grund i att den enskilde eller hans barn har en funktionsnedsättning. Därtill behöver överväganden göras avseende personer som är dömda till rättspsykiatrisk vård.

Enligt Försäkringskassan omfattar förslagen i promemorian om utvidgad tillämpning av 106 kap. SFB inte heller bostadstillägg enligt 106 kap. 36 § SFB. Bestämmelsen förutsätter nämligen inte bara att den försäkrade är intagen i anstalt, utan även att hen avtjänar ett fängelsestraff som överstiger två år samt att vistelsen i anstalten har inletts eller börjat verkställas. Om avsikten är att den utvidgade tillämpningen ska träffa bostadstillägget behöver även detta tydliggöras i det fortsatta lagstiftningsarbetet samt ytterligare ändringar och överväganden göras.

Försäkringskassan saknar en redogörelse för vad som händer med rätten till ersättning om det inte längre finns skäl för häktning och häktningsbeslutet således upphävs. I en sådan situation uppkommer frågan om den försäkrade ska ha rätt till ersättning för den tid som hen varit häktad i sin utevaro och om en eventuell sådan rätt ska finnas oaktat kvarvarande brottsmisstanke.

Tidpunkten för minskad och indragen ersättning

När det gäller ersättningar som ska dras in eller minskas först efter en viss tid (till exempel sjukersättning, aktivitetsersättning och livränta) är syftet med förslagen i promemorian att tiden ska börja löpa från och med den dag ett beslut om häktning i utevaro fattas respektive den dag som den dömda är förelagd att inställa sig vid kriminalvårdsanstalt eller i särskilt ungdomshem. Enligt Försäkringskassan uppnås inte detta syfte genom de lagändringar som föreslås. Tidpunkten för indragningen av ersättningen räknas från och med den dag då den försäkrade blev *frihetsberövad* (106 kap. 16 § första stycket och 20 § SFB). Det föreslås inte någon bestämmelse om att den som är häktad i utevaro eller dömd utan att ha inställt sig för verkställighet, ska likställas med frihetsberövad. Visserligen föreslås genom bestämmelserna i 106 kap. 3 a–3 c §§ SFB att den som är häktad eller intagen i kriminalvårdsanstalt eller på särskilt ungdomshem ska likställas med den som är häktad i sin utevaro eller dömd och förelagd att inställa sig för verkställighet. Det är enligt Försäkringskassan dock inte möjligt att utifrån de bestämmelserna göra avsteg från kravet på frihetsberövande i 106 kap. 16 § första stycket SFB. I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör ytterligare övervägas hur regleringen ska utformas för att uppnå det angivna syftet och för att lagstiftningen ska bli tillräckligt tydlig.

Den nya bestämmelsen i 106 kap. 3 b § SFB om att den som är dömd till fängelse ska likställas med den som är intagen i kriminalvårdsanstalt ska, enligt andra stycket samma bestämmelse, inte gälla om Kriminalvården har skjutit upp verkställigheten av fängelsestraffet eller den dömda har beviljats uppskov med verkställigheten. Ordalydelsen innebär att även personer som fått ett beslut om uppskov eller uppskjuten verkställighet viss tid och som inte inställer sig när den tiden löpt ut, omfattas av undantaget i bestämmelsens andra stycke. Detta verkar inte ha varit avsikten med förslaget. För det fall sådana situationer inte ska omfattas av undantaget behöver bestämmelsens andra stycke justeras så att det framgår att huvudregeln i första stycket gäller från och med den dag som den dömda senast ska inställa sig enligt beslut om uppskov eller om uppskjuten verkställighet.

Övrigt

Försäkringskassan noterar att både begreppet *anstalt* och *kriminalvårdsanstalt* används i 106 kap. SFB. Det kan övervägas om endast ett av begreppen bör användas genomgående i kapitlet, för att få en mer enhetlig reglering.

6 Konsekvenser

6.2 Konsekvenser för barn

Konsekvenser av indragen ersättning i de fall barnet utgör grund för rätt till ersättning bör utredas vidare. Ytterligare utredning krävs även avseende den omständigheten att ett barn undanhåller sig frihetsberövande och antingen barnet själv, eller dess föräldrar har rätt till ersättning. Därutöver saknas resonemang kring situationer där en vårdnadshavare håller sig undan och de konsekvenser en indragen förmån får för såväl dennes barn som annan vårdnadshavare. Sammantaget efterlyser Försäkringskassan en mer djupgående barnkonsekvensanalys.

6.5 Konsekvenser för statliga myndigheter

6.5.5 Försäkringskassan

Som konstateras i promemorian kommer det, utöver kostnader om 5 miljoner för utveckling av befintligt IT-system för underrättelser från Kriminalvården, tillkomma kostnader för utveckling av former för att ta emot uppgifter från domstolarna, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Statens institutionsstyrelse samt för viss utökad handläggning. Till skillnad från utredningen anser Försäkringskassan att dessa tillkommande kostnader inte kan tas inom befintlig ekonomisk ram.

Vidare är det viktigt att de medel som tilldelas Försäkringskassan fördelas på rätt år, så att myndigheten får medlen det år kostnaden uppstår.

Enligt Försäkringskassan innebär förslagen i promemorian att medelstillelningen på Försäkringskassans förvaltningsanslag för införande, utveckling och löpande kostnader behöver uppgå till 3,8 miljoner kronor år 2025, 2,8 miljoner kronor för åren 2026–2029 samt fortsatt 2 miljoner kronor årligen. De avrundade kostnaderna framgår av följande tabell.

Tabell Förvaltningskostnader i miljontals kronor¹⁾

	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	Summa
Införande	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Nedskrivningar	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Avskrivningar	0	1	1	1	1	1	0	0	4
Räntor	0	0	0	0	0	0	0	0	0
S:a Införandekostnader	0	2	1	1	1	1	0	0	5
Handläggning	0	1	1	1	1	1	1	0	7
Övrigt	0	1	1	1	1	1	1	1	5
S:a Löpande kostnader	0	2	2	2	2	2	2	1	13
Total summa	0	4	3	3	3	3	2	1	18

¹⁾ 2023 års prisnivå

I tabellen fördelas de 5 miljoner kronor som behövs för utveckling av befintligt IT-system genom en införandekostnad år 2025 om 1 miljon kronor samt genom avskrivningar. I löpande kostnader har myndigheten räknat med att det årligen kommer behövas 1,5 årsarbetskrafter för handläggning samt årliga kostnader för IT-drift.

Eftersom det är osäkert hur många nya ärenden de föreslagna ändringarna kommer att generera är beräkningarna inte exakta. Försäkringskassan har dock, utifrån uppgifterna i promemorian, utgått från att det kommer att röra sig om ett mindre antal ärenden.

Försäkringskassan konstaterar att det inte är möjligt för myndigheten att hantera några utökade uppgifter utan att ytterligare medel tillförs myndigheten. Försäkringskassan har inte några synpunkter på förslagen i övrigt.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Nils Öberg i närvaro av rättschef Marie Axelsson, avdelningschefer Leif Höök och Alexandra Wallin, verksamhetsområdeschefer Christina Lundbäck och Anna-Karin Orsmark, IT-direktör Peter Haglind och rättsliga experter Anna Pochill och Charlotte Törnblom Karlberg, de två senare som föredragande.

Nils Öberg

Anna Pochill

Charlotte Törnblom Karlberg